

Defense Strategies for Enhancing Iran's Geopolitical Position in Indonesia

Mohsen Rostami

Associate Professor, Supreme National Defense University, Tehran, Iran

Abolfazl Abdoli

Ph.D. Student in Geopolitics and Geo-Strategy, Supreme National Defense University, Tehran, Iran

Email: ababdoli@yahoo.vom

Abstract

All states and political entities, regardless of their position in the global power hierarchy, seek to enhance their geopolitical standing by effectively leveraging their power components, advancing national interests, creating dependencies through domestic capacities, and capitalizing on strategic opportunities. The Islamic Republic of Iran, by utilizing its domestic capabilities, can strengthen its geopolitical position to achieve national objectives, particularly in Southeast Asia. Indonesia, with its unique geopolitical characteristics, presents a strategic opportunity in this regard. The country's significant defense advancements, coupled with Indonesia's defense needs and programs, provide a favorable environment for the realization of this goal. This research addresses the question: Which defense strategies are effective in enhancing Iran's geopolitical position in Indonesia? The study employed applied-developmental, descriptive-analytical, and qualitative research methods. Data were collected through library research and interviews and analyzed using documentary analysis and elite consultations. The study identified key defense-security factors influencing Iran's geopolitical strategies in Indonesia. These factors were subsequently categorized into strengths, weaknesses, opportunities, and threats using the SWOT framework, and specific sectoral strategies along with a main overarching strategy were formulated during expert consultations. The findings indicate that defense diplomacy toward Indonesia, leveraging Iran's domestic defense capabilities, constitutes a primary strategy for enhancing the country's geopolitical position in the region.

Keywords: Enhancement, Indonesia, Geopolitics

راهبردهای دفاعی مؤثر بر ارتقای جایگاه ژئوپلیتیک جمهوری اسلامی ایران در کشور اندونزی

محسن رستمی

دانشیار دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران، ایران

ابوالفضل عبدلی

دانشجوی دکتری ژئوپلیتیک و ژئواستراتژیک، دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران، ایران

Email: ababdoli@yahoo.com

چکیده

تمامی کشورها و واحدهای سیاسی در هر نقطه از سلسله مراتب قدرت که باشند، به دنبال ارتقای جایگاه ژئوپلیتیک خود با بهره‌گیری مؤثر از مؤلفه‌های قدرت، فراوری علایق ژئوپلیتیک، وابسته نمودن سایر فضاها به ظرفیت‌های داخلی خود و استفاده از فرصت‌ها هستند. جمهوری اسلامی ایران نیز با در نظر گرفتن توانمندی‌های موجود در داخل کشور، قادر است با بهره‌گیری از فرصت‌ها در سایر نقاط جهان از جمله در منطقه جنوب شرق آسیا به‌ویژه در کشور اندونزی که دارای ویژگی‌های ژئوپلیتیکی منحصر به فردی است، جایگاه ژئوپلیتیک خود را در جهت نیل به اهداف ملی، ارتقا بخشد. پیشرفت‌های چشمگیر کشورمان در حوزه دفاعی از یک سو و نیازمندی‌ها و برنامه‌های دفاعی کشور اندونزی از سوی دیگر، زمینه مساعدی را برای تحقق این هدف فراهم نموده است. هدف تحقیق حاضر پاسخ به این سؤال است که راهبردهای دفاعی مؤثر بر ارتقای جایگاه ژئوپلیتیک جمهوری اسلامی ایران در اندونزی کدامند؟ نوع تحقیق کاربردی-توسعه‌ای و روش تحقیق نیز توصیفی-تحلیلی و کیفی است. پس از گردآوری داده‌ها از طریق فیش‌برداری مطالعات کتابخانه‌ای و انجام مصاحبه، با به‌کارگیری روش‌های تحلیل اسنادی و استفاده از نشست‌های نخبگی، عوامل عمده مؤثر مؤلفه دفاعی-امنیتی بر راهبردهای ارتقای جایگاه ژئوپلیتیک جمهوری اسلامی ایران در اندونزی استخراج و سپس نقش‌های چهارگانه این عوامل (ضعف، قوت، فرصت و تهدید) مشخص و از طریق تکنیک S.W.O.T و راهبردهای بخشی مشخص و راهبرد اصلی در نشست خبرگی تدوین گشت. برابر نتایج تحقیق، به‌کارگیری دیپلماسی دفاعی در قبال اندونزی با استفاده از ظرفیت‌های داخلی در حوزه دفاعی، به‌عنوان یکی از راهبردهای ارتقای جایگاه ژئوپلیتیک کشور مشخص گردید.

کلیدواژه‌ها: ارتقای جایگاه، اندونزی، ژئوپلیتیک

مقدمه

ویژگی‌های ژئوپلیتیکی کشورها در طول زمان و تحت تأثیر عوامل مختلفی همچون جنگ‌ها، انقلاب‌ها، تحولات نظام بین‌المللی و نظم جهانی و تغییر در موازنه‌های قدرت همواره در حال تغییر و تحول است. از طرفی به موازات پیشرفت جوامع بشری و تحول در عوامل و مؤلفه‌های ژئوپلیتیکی منطقه‌ای و جهانی، ماهیت تهدیدها نیز تغییر می‌یابد. برای اینکه جمهوری اسلامی ایران بتواند بر مفاهیم، دیدگاه‌ها، نظام‌های منطقه‌ای، فرایندها، تصمیمات، اقدامات جمعی دیگر کشورها و نحوه شکل‌گیری قدرت منطقه‌ای و جهانی، تأثیر بیشتری داشته باشد و اقدامات و کنش آن‌ها را نیز متأثر سازد، باید از وزن و جایگاه ژئوپلیتیکی برتر در میان سایر کشورهای منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای برخوردار گردد. بر این اساس نوع تدوین و اتخاذ راهبردهای مناسب می‌تواند اقدامات ما را در منطقه هدفمند ساخته و سبب ارتقای قدرت و منزلت ژئوپلیتیکی جمهوری اسلامی ایران در منطقه و جهان شود.

یکی از مناطق ژئوپلیتیکی که به دلایل فراوان از اهمیت بسزایی برخوردار است، منطقه جنوب شرق آسیا به‌ویژه کشور اندونزی به‌عنوان بزرگ‌ترین قدرت این منطقه است که با در اختیار داشتن ویژگی‌های بی‌شمار و ممتاز، همواره نظر قدرت‌های بزرگ جهانی را به‌سوی خود جلب کرده است.

جمهوری اسلامی نیز لازم است به‌منظور ارتقای جایگاه ژئوپلیتیکی خود در منطقه جنوب شرق آسیا، به موقعیت ژئوپلیتیک و توانمندی‌ها و ظرفیت‌های بسیار فراوان اندونزی به‌صورت ویژه توجه نموده و با مغتنم شمردن فرصت‌های موجود، تدوین یک راهبرد دقیق را با هدف توسعه مناسبات و ارتقای منزلت ژئوپلیتیکی خود در میان مسلمانان جنوب شرق آسیا و اندونزی در دستور کار قرار دهد. فقدان یک راهبرد دقیق، جامع و عملیاتی موجب گردیده تا جمهوری اسلامی ایران نتواند به‌صورت حداکثری از فرصت‌ها و ظرفیت‌های موجود

برای ارتقای جایگاه خود در منطقه جنوب شرق آسیا به‌ویژه در میان مسلمانان مالایی زبان این منطقه و به‌صورت مشخص در اندونزی، استفاده کند. کنشگری بهتر جمهوری اسلامی ایران در منطقه جنوب شرق آسیا، نتیجه افزایش منزلت ژئوپلیتیک خواهد بود. محقق با بررسی‌های انجام گرفته در پیشینه تحقیق به این نتیجه رسیده که تاکنون چنین طرحی تدوین و ترسیم نشده است و به دنبال تدوین راهبری مبتنی بر مؤلفه دفاعی برای ارتقای جایگاه ژئوپلیتیک کشور در اندونزی است. از همین رو مسئله اصلی تحقیق عبارت است از: «راهبردی که بتواند بر پایه مؤلفه دفاعی، جایگاه ژئوپلیتیک کشور را در این منطقه تقویت و زمینه کنشگری بهتر جمهوری اسلامی ایران را در جنوب شرق آسیا به وجود آورد، کدام است؟»

۱. پیشینه پژوهش

با بررسی‌های به‌عمل‌آمده و مطالعه منابع موجود در داخل کشور و جست‌وجو در برخی از سایت‌های خارجی مرتبط با عنوان تحقیق، پروژه، رساله، مقاله و تحقیق علمی مستقل زیادی که دقیقاً مربوط به این عنوان پژوهش (راهبردهای دفاعی مؤثر بر ارتقای جایگاه ژئوپلیتیکی جمهوری اسلامی ایران در منطقه جنوب شرق آسیا با تأکید بر کشور اندونزی) و یا مشابه آن باشد، مشاهده نگردید.

شهاب شریفی (۱۳۹۴) در رساله دکترای خود با عنوان: «راهبردهای دفاعی و امنیتی جمهوری اسلامی ایران برای تقویت جبهه مقاومت در منطقه آسیای جنوب غربی»، بیان داشته که یکی از بهترین راهبردها برای تحقق این هدف، تقویت حمایت از حشدالشعبی و توسعه نفوذ آن‌ها در ارتش عراق برای نابودی کامل داعش در این کشور است. قلمرو جغرافیایی این تحقیق منطقه آسیای جنوب غربی است که دارای ویژگی‌های خاص خود است؛ درحالی‌که در این

مقاله بهره‌گیری از مؤلفه دفاعی- امنیتی جهت ارتقای جایگاه ژئوپلیتیک جمهوری اسلامی ایران در منطقه جنوب شرق آسیا با تمرکز بر کشور اندونزی که واجد ویژگی‌های متفاوتی است مورد بحث و بررسی قرار گرفته است. رستم بهادریان (۱۳۹۹) در رساله دکترای خود با عنوان: «راهبردهای ارتقای جایگاه ژئوپلیتیکی جمهوری اسلامی ایران در شکل‌گیری هندسه قدرت جهانی»، شش راهبرد از جمله تقویت بازدارندگی، اتخاذ راهبردهای تهاجمی هوشمند، فعال‌سازی جوانان در راستای راهبردهای نظام، تقویت مراکز تصمیم‌ساز قدرتمند، هم‌راستایی توانمندی‌ها با اهداف و توسعه و در آخر تعمیق و تنوع‌بخشی به عمق استراتژیک ایران در فضای پیرامونی را به‌عنوان راهبردهای ارتقای جایگاه ژئوپلیتیک کشور در شکل‌گیری هندسه قدرت جهانی معرفی کرده است. وی معتقد است که ایران باید قدرت بازیگری خود را در بحران‌ها تعریف کند تا بتواند ابتکار عمل را به‌طور پیوسته در اختیار داشته باشد و میدان تأثیر خود را گسترش و تا دوردست‌ها ادامه دهد و برای این کار مجبور است قدرت مکمل بسازد و مجاز نیست تا یک دفاع منفعلانه و بی‌خاصیت را حفظ کند بلکه اگر دیدگاه دفاعی هم داشته باشد، لازم است به‌صورت مبتکرانه و هوشمند و مبتنی بر توانمندی‌های داخلی و خارجی کشور رفتار کرده و همچنین جاذبه آرمان‌ها و ارزش‌های خود را به‌سرعت توسعه دهد و درنهایت استحکام‌بخشی به ساخت درونی نظام را بیشتر نماید تا در درون قدرت بیشتری انباشت کند. پژوهش انجام‌شده توسط ایشان اشاره مستقیم به ارتقای جایگاه ژئوپلیتیک جمهوری اسلامی ایران در هندسه قدرت جهانی دارد و به ارائه راهبرد می‌پردازد و با کشف ظرفیت‌های ژئوپلیتیکی و موانع آن و عوامل عمده فرصت‌آفرین و تهدیدهای مؤثر بر ارتقای جایگاه ژئوپلیتیک جمهوری اسلامی ایران، قرار گرفتن کشور در هندسه جدید قدرت جهانی را مورد بررسی قرار می‌دهد. در صورتی که هدف از پژوهش حاضر ارائه

راهبردهای مناسب در جهت ارتقای قدرت ژئوپلیتیکی جمهوری اسلامی ایران به‌ویژه در منطقه جنوب شرق آسیا با تمرکز بر کشور مجمع‌الجزایری اندونزی با استفاده از عوامل مختلف مؤلفه دفاعی - امنیتی است.

۲. مفهوم‌شناسی

ژئوپلیتیک: میرحیدر ژئوپلیتیک را شیوه‌های قرائت و نگارش سیاست بین‌الملل توسط صاحبان قدرت و اندیشه و تأثیر آن‌ها بر تصمیم‌گیری‌های سیاسی در سطح ملی و منطقه‌ای عنوان کرده است (میرحیدر، ۱۳۸۱: ۲۲). صفوی بر این باور است که ژئوپلیتیک علم مطالعه روابط متقابل فضایی ساختارها و فرایندهای زیست اجتماعی انسان (فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و نظامی) برای کسب، حفظ و گسترش قدرت برای رقابت در سطوح مختلف جغرافیایی (محلی، ملی، منطقه‌ای و جهانی) است (رحیم صفوی، ۱۴۰۱: ۱۱). در نهایت محمدرضا حافظ‌نیا آن را علم مطالعه روابط متقابل جغرافیا، قدرت و سیاست و کنش‌های ناشی از ترکیب آن‌ها با یکدیگر تعریف می‌کند (حافظ‌نیا، ۱۳۹۶: ۲۶).

جایگاه (منزلت) ژئوپلیتیکی: منزلت ژئوپلیتیکی کشورها عبارت است از جایگاه کشور در بین اعضای سیستم منطقه‌ای و جهانی (حافظ‌نیا، ۱۴۰۱: ۲۰۴). ایسایف می‌گوید موقعیت ژئوپلیتیک عبارت است از: ارزش کل بسیاری از ویژگی‌های ژئوپلیتیکی که جایگاه و نقش هر قدرت را در جهان نشان می‌دهد. مهم‌ترین مؤلفه‌های تشکیل‌دهنده موقعیت ژئوپلیتیک عبارتند از: سرزمین، کمیت و کیفیت جمعیت، پتانسیل صنعتی، توسعه‌یافتگی زیرساخت‌های کشور، توان کشور در تأمین تمام نیازهای خود در صورت وقوع جنگ، قدرت نیروهای نظامی و صنایع نظامی و ... (ایسایف ۲۰۲۱: ۹۶).

علاقه ژئوپلیتیکی: تعلق ژئوپلیتیکی عبارت است از مکمل‌های فضایی و جغرافیایی مفروض در ماورای مرزها که به لحاظ ساختاری از تجانس برخوردار

بوده و به لحاظ کارکردی تأمین‌کننده نیازها و کاستی‌های یک کشور محسوب گردد (حافظ نیا، ۱۳۸۵: ۱۹۶).

راهبرد: راهبرد علم و فن توسعه و کاربرد قدرت‌های سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و نظامی ملت به هنگام، صلح و جنگ و به‌منظور تأمین حداکثر پشتیبانی از سیاست‌های ملی و افزایش احتمال پیروزی و تقلیل احتمال شکست است (زهدي، ۱۳۹۸). راهبرد عبارت است از طرحی جامع و منسجم از اهداف، روش‌ها و منابع جهت نیل به مأموریت و چشم‌انداز سازمان بر اساس مطالعات محیطی به‌منظور خلق و بهره‌برداری از فرصت‌ها، توسعه قابلیت‌ها و شایستگی‌های محوری، کاهش ضعف‌ها و خنثی‌سازی تهدیدات (آقا محمدی، ۱۳۹۵: ۲۳). یک راهبرد خوب باید قابل اجرا و واقعی و هدف‌گرا باشد؛ بر نقاط قوت و استفاده از فرصت‌ها تکیه داشته و از رهبری سازمان نشئت گرفته باشد؛ با ارزش‌های ملی و سازمانی سازگار بوده و بومی و خاص آن سازمان باشد؛ نسبت به تهدیدات و رقبا برتری ایجاد کند؛ نگاه به آینده داشته باشد و روشن و گویا باشد (سلمانی، ۱۴۰۱: جزوه درسی).

۳. مبانی نظری

۳-۱. ارتقای منزلت ژئوپلیتیکی یک کشور در سیستم منطقه‌ای و جهانی

ایسایف می‌گوید موقعیت ژئوپلیتیک عبارت است از ارزش کل بسیاری از ویژگی‌های ژئوپلیتیکی که جایگاه و نقش هر قدرت را در جهان نشان می‌دهد. مهم‌ترین مؤلفه‌های تشکیل‌دهنده موقعیت ژئوپلیتیک عبارتند از: سرزمین، کمیت و کیفیت جمعیت، پتانسیل صنعتی، توسعه‌یافتگی زیرساخت‌های کشور، توان کشور در تأمین تمام نیازهای خود در صورت وقوع جنگ، قدرت نیروهای نظامی و صنایع نظامی و ... به دلیل توسعه نابرابر و ویژگی‌های ژئوپلیتیکی کشورها، موقعیت ژئوپلیتیک مقداری متغیر و غیرثابت است. در حقیقت، هر کشوری که در مبارزه برای رهبری جهانی عقب بیفتد یا به‌پیش برود، بلافاصله

سایر کشورهای رقیب، آن را عقب زده و یا از آن عقب می‌افتند. به همین علت تمام کشورهای جهان را از لحاظ رقابت در نبرد ژئوپلیتیک می‌توان به دوندهای دوی مارتن تشبیه نمود که در آن هر شرکت‌کننده با توجه به نتیجه‌ای که در هر لحظه گرفته، جایگاه (موقعیت ژئوپلیتیک) خود را دارد. در فرایند این رقابت بی‌پایان کشورهای شرکت‌کننده، بسته به موقعیت‌های ژئوپلیتیکی خود، همواره در حال تغییر جایگاه هستند (ایسایف، ۲۰۲۲: ۹۶). به نظر می‌رسد جایگاه ژئوپلیتیکی از حیث بار معنایی با وزن ژئوپلیتیکی متفاوت است ولی واقعیت این است که این دو مفهوم از حیث ماهوی یکی هستند. وزن ژئوپلیتیکی، موقعیت یا منزلت کشور، یا مکان و فضاهای جغرافیایی را در میان مجموعه‌ای از کشورها و سیستم‌های ژئوپلیتیک جهانی و منطقه‌ای یا سیستم‌های مکانی و فضایی مربوطه مانند سیستم شهری نشان می‌دهد (حافظ نیا، ۱۴۰۱: ۱۴۶). شایان ذکر است که وزن ژئوپلیتیک یعنی ثقل نیروها و عوامل مثبت و منفی مؤثر در قدرت ملی و جمعی یک کشور یا مکان و فضای جغرافیایی. آن‌گونه که از تعاریف فوق برمی‌آید، جایگاه و منزلت ژئوپلیتیکی یک کشور و یا واحد سیاسی، وزن آن واحد در مقایسه با وزن سایر کشورها، واحدهای سیاسی، مکان‌ها و فضاهای جغرافیایی است و اگر کشوری وزن بیشتری نسبت به کشور دیگری داشته باشد یعنی از جایگاه بالاتری نسبت به او برخوردار است. ارتقای جایگاه و منزلت ژئوپلیتیکی یک واحد سیاسی و یا فضای جغرافیایی به معنای افزایش وزن ژئوپلیتیک و به تبع آن افزایش رتبه و منزلت آن واحد و قرار گرفتن در سطحی بالاتر در مقایسه با سایر واحدهای سیاسی است.

در اندازه‌گیری وزن ژئوپلیتیکی، کلیه متغیرها و عوامل مثبت و منفی کمیت‌پذیر مربوط به سرچشمه‌ها و مؤلفه‌های جغرافیایی^۱ که بر قدرت ملی و یا جمعی مؤثرند شامل: سرزمینی، سیاسی، فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی، نظامی، علمی، فضایی و فرامرزی باید لحاظ شوند. کشورهایی که در سازمان‌های

بین‌المللی و یا منطقه‌ای عملاً بر فرایندها و تصمیمات و اقدامات جمعی تأثیر گذاشته و دیگر کشورها و اقدامات و کنش آن‌ها را نیز متأثر می‌نمایند، آن‌هایی هستند که از وزن ژئوپلیتیکی بیشتر و به تبع آن منزلت بیشتر و برتر در میان سایر اعضای سازمان بین‌المللی و منطقه‌ای برخوردارند. بدین ترتیب آن‌ها می‌توانند به تولید مجدد قدرت و فرصت برای پیشبرد نقطه نظرات، سیاست‌ها، اهداف و برنامه‌های خود در سطح منطقه‌ای و جهانی بپردازند؛ بنابراین وزن ژئوپلیتیکی مفهومی بنیادین است که رابطه مستقیم با قدرت ملی دارد و قدرت ملی هم رابطه متقابل با موقعیت کشور در سیستم ژئوپلیتیکی دارد که این موقعیت در دو حوزه تأثیر دارد؛ یکی حوزه اثرگذاری در مناطق جغرافیایی و دیگری بر فرایندهای بین‌المللی (حافظ‌نیا، ۱۳۹۶: ۱۸۴-۱۸۵)؛ بر این اساس می‌توان اذعان کرد قدرت ملی بر اساس مؤلفه‌های ساختاری وزن ژئوپلیتیک، تولیدشده و درنهایت منزلت ژئوپلیتیکی کشور را شکل می‌دهد. حافظ‌نیا معتقد است که منزلت ژئوپلیتیکی کشورها با انجام موارد زیر از سوی آنان ارتقا پیدا می‌کند:

- ❖ ارتقای مستمر سطح قدرت ملی؛
- ❖ فراوری علایق و تعلقات ژئوپلیتیکی فرامرزی؛
- ❖ توسعه وابستگی کشورها و پدیده‌های منطقه‌ای و جهانی به فضای ملی (توسعه کنترل‌های فراملی)؛
- ❖ ارتقای سطح موقعیت الگویی (موقعیت آرمان شهری)؛
- ❖ نقش‌آفرینی فعالانه در فرایندها و پدیده‌های منطقه‌ای و جهانی؛
- ❖ توسعه همه‌جانبه حوزه تأثیرگذاری در فضاهای فراملی (حافظ‌نیا، ۱۳۹۶: ۵۲۲).

حافظ‌نیا عوامل و سرچشمه‌های مؤثر در قدرت ملی را در ۹ گروه بیان نموده است. عوامل و متغیرهای مربوطه گاهی تحت شرایط خاص نقش مثبت و گاهی هم منفی را در ارتباط با قدرت ملی ایفا می‌کنند و کیفیت مدیریت سیاسی و راهبرد ملی کشور در باروری نقش مثبت آن‌ها مؤثر است. مؤلفه‌ها و عوامل ژئوپلیتیکی مؤثر در قدرت ملی عبارتند از:

۱. عوامل اقتصادی؛ ۲. عوامل جغرافیای شامل طبیعی یا سرزمینی؛ ۳. عوامل سیاسی؛ ۴. عوامل علمی و تکنولوژیک؛ ۵. عوامل اجتماعی؛ ۶. عوامل فرهنگی؛ ۷. عوامل نظامی؛ ۸. عوامل فرامرزی؛ ۹. عوامل و سرچشمه‌های فضایی (حافظنیا، ۱۳۹۰: ۲۷۰). البته حافظنیا در ارائه روش‌های ارتقای جایگاه ژئوپلیتیک یک کشور، به جزئیاتی بیشتر مانند اینکه کدامیک از مؤلفه‌ها و عوامل یقیناً می‌تواند برای تحقق این هدف مورد استفاده قرار بگیرد اشاره نکرده است. به نظر می‌رسد دلیل عدم این اشاره، متفاوت بودن ویژگی‌های حاکم بر فضاهای مختلف جغرافیایی در دنیای کنونی باشد. برای مثال، مؤلفه‌ها و شاخص‌هایی که برای ارتقای موقعیت ژئوپلیتیک یک کشور لازم است لاجرم برای کشور دیگر یکسان نخواهد بود و نمی‌توان نسخه واحدی را برای پیگیری این هدف در تمامی فضاهای جغرافیایی اجرا کرد.

ریوندی و همکاران در کتاب ارتقای جایگاه ژئوپلیتیک جمهوری اسلامی ایران در سطح منطقه خلیج فارس، روش‌های مؤثر برای ارتقای منزلت ژئوپلیتیک و گسترش حوزه تأثیرگذاری را احصا کرده‌اند. به‌زعم این تحقیق، مهم‌ترین عواملی که می‌توانند پایه و اساس ارتقای منزلت و جایگاه ژئوپلیتیک ایران قرار گیرند عبارتند از: ارتقای مستمر قدرت ملی جمهوری اسلامی ایران، نقش‌آفرینی در هندسه قدرت منطقه‌ای و جهانی، تحقق منافع ملی در خارج از مرزهای سیاسی و توسعه وابستگی پدیده‌های رشد منطقه‌ای و جهانی به فضای ملی جمهوری اسلامی ایران. برای ارتقای مستمر قدرت ملی، شش مؤلفه که هر یک در برگرنده چندین عامل است پیشنهاد شده است؛ ازجمله مؤلفه طبیعی با ۶ عامل، انسانی با ۱۲ عامل، اقتصادی با ۱۱ عامل، سیاست داخلی با ۱۰ عامل، سیاست خارجی با ۵ عامل و در پایان نظامی با ۱۰ عامل. در این تحقیق همچنین به علایق ژئوپلیتیکی جمهوری اسلامی ایران که در خارج از مرزهای سیاسی کشور قرار دارد و می‌تواند در راستای حفظ و گسترش منافع ملی و تقویت منزلت کشور نقش بسزایی ایفا نمایند نیز اشاره گردیده و سه مؤلفه شامل طبیعی با ۳ عامل، اقتصادی با ۷ عامل و سیاسی با ۸ عامل در نظر گرفته شده است (ریوندی، ۱۳۹۹: ۲۴۸). مارتین گلاسner، این عوامل را شامل «سرزمین، جمعیت، حکومت، اقتصاد، ارتباطات، قوه نظامی و روابط خارجی» برشماری کرده است (Glassner, 1993: 120).

عبدالعلی قوام، عناصر و مؤلفه‌های قدرت ملی را، ایدئولوژی و ارزش‌های سیاسی، عوامل اجتماعی-انسانی، عوامل سیاسی، عوامل جغرافیایی، عوامل نظامی و عوامل اقتصادی معرفی کرده است (قوام، ۱۳۹۱: ۸۷-۶۹). «سینام آدار»^۱ معتقد است ترکیه در وضعیت گذار ژئوپلیتیکی فعلی در جهان به دنبال توسعه و گسترش منزلت ژئوپلیتیکی و حوزه تأثیرگذاری خود در منطقه قفقاز جنوبی

و آسیای مرکزی است. این راهبرد ترکیه تحت برنامه‌ای متشکل از ۴ مؤلفه اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و نظامی است که هر یک شامل چندین شاخصه هستند (سینم آدار، ۲۰۲۲: ۹-۲).

خسرو بوالحسنی در رساله دکتری خود با عنوان: «بررسی عوامل ژئوپلیتیک ترکیه و تأثیر آن بر تدوین راهبرد دفاعی جمهوری اسلامی ایران»، ۵۶ عامل ژئوپلیتیکی مرتبط با ترکیه را در قالب مؤلفه‌های کلان شش‌گانه ژئوپلیتیکی شامل: عوامل فرهنگی، سیاسی، اقتصادی، نظامی، طبیعی و انسانی، بازیگران منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای احصا نموده است (بوالحسنی، ۱۳۹۲: ۱۸۲-۲۸۱).

با دقت در مؤلفه‌های اشاره شده مشخص می‌گردد، که اغلب صاحب‌نظران بر روی پنج عامل شامل موقعیت طبیعی (جغرافیایی-انسانی)، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و نظامی تأکید بیشتر و بر مؤلفه علم و فناوری تأکید نسبتاً کمتری دارند. هریک از نظرات فوق، بر لزوم تقویت برخی از مؤلفه‌های قدرت که می‌تواند زمینه ارتقا جایگاه ژئوپلیتیکی یک کشور را فراهم کند اشاره کرده است؛ ولی جزئیات بیشتری از اینکه آیا تقویت این مؤلفه‌ها و عوامل در همه‌جا می‌تواند موجب تحقق هدف شود یا خیر، ارائه نشده است. به نظر می‌رسد دلیل عدم این اشاره، متفاوت بودن ویژگی‌های حاکم بر فضاها و مختلف جغرافیایی در دنیای کنونی باشد. برای مثال، مؤلفه‌ها و شاخص‌هایی که برای ارتقای موقعیت ژئوپلیتیک یک کشور لازم است، برای کشور و یا فضای دیگر مناسب نخواهد بود و نمی‌توان نسخه واحدی را برای تحقق این هدف در تمامی فضاها و جغرافیایی اجرا کرد.

۳-۳. چهارچوب نظری

ارتقای جایگاه ژئوپلیتیکی جمهوری اسلامی ایران در کشور اندونزی از سه مسیر زیر قابل پیگیری است: ارتقای مستمر برخی مؤلفه‌های قدرت به‌ویژه

دفاعی-امنیتی به همراه فراوری علایق ژئوپلیتیکی جمهوری اسلامی ایران در کشور اندونزی و در نهایت ایجاد وابستگی این منطقه جغرافیایی به ظرفیت‌های دفاعی جمهوری اسلامی ایران. با توجه به ویژگی‌های منطقه جنوب شرق آسیا به‌ویژه کشور اندونزی، بهره‌گیری از عوامل مختلف مؤلفه دفاعی در کنار سایر مؤلفه‌ها می‌تواند بر ارتقای جایگاه ژئوپلیتیکی جمهوری اسلامی ایران در آن خطه مؤثر واقع گردد.

۳-۴. محیط‌شناسی

از منظر جغرافیایی، مجمع‌الجزایر اندونزی که بخش عمده سرزمین‌های مالایی‌زبان را تشکیل می‌دهد از غرب با اقیانوس آرام و از شرق و جنوب توسط اقیانوس هند محدود شده و در حاشیه تنگه مالاکا به‌عنوان یکی از پرترددترین تنگه‌ها و گذرگاه‌های بین‌المللی واقع گردیده است. این تنگه نقش بسیار مهمی در حمل‌ونقل دریایی در جهان دارد. هر ساله بیش از ۹۴ هزار کشتی، حامل یک‌چهارم از کل محموله‌های نفتی و یک‌چهارم از کل کالاهای معامله شده در دنیا از این تنگه عبور می‌کنند (معاونت دیپلماسی اقتصادی وزارت امور خارجه، ۱۴۰۳). اندونزی در جنوب دریای چین و نزدیک‌ترین همسایه استرالیا است. اندونزی با داشتن بیش از ۲۷۵ میلیون نفر جمعیت که بیش از ۸۷ درصد آن‌ها را مسلمانان تشکیل می‌دهند، چهارمین کشور پُرجمعیت جهان و پُرجمعیت‌ترین کشور مسلمان دنیا به شمار می‌آید.

جایگاه این کشور در سیستم بین‌المللی در دهه دوم هزاره سوم میلادی به دو دلیل تغییر کرده است؛ اول اینکه اندونزی به نماد اسلام سیاسی میانه‌رو تبدیل گشته و دوم، اقتصاد این کشور است که مسیر رشد و ترقی را با سرعت دنبال می‌کند. این دو عامل موجب شده تا اندونزی به یک قدرت نوظهور در شرق و جنوب شرق آسیا تبدیل شود. این ویژگی‌ها باعث گردیده تا جاکارتا

در سطح منطقه‌ای و جهانی، قدرت چانه‌زنی سیاسی و همچنین توان
اجماع‌سازی خود را ارتقا دهد.

جاکارتا توانسته پیوندهای محکمی با اقتصاد جهانی ایجاد و مسیر رشد
اقتصادی را با سرعت بسیار زیاد طی کند. پس از استقلال اندونزی در سال
۱۹۴۵ میلادی، این کشور به صحنه رقابت ژئوپلیتیکی قدرت‌های بزرگ جهانی
تبدیل گشته و با گذر زمان و ظهور قدرت‌های منطقه‌ای، به تعداد بازیگران
حاضر در این رقابت افزوده شده است.

سیستم دفاع اندونزی از زمان استقلال و پس از آسودگی خاطر نسبت به
توسعه‌طلبی قدرت‌های استعماری، مبتنی بر مفهوم دفاع کلی مردمی بوده است
که طبق آن همه شهروندان اندونزی مسئولیت دفاع از کشور را به عهده دارند
(قانون اساسی اندونزی، ماده ۳۰). مأموریت اصلی ارتش اندونزی، دفاع از تمامیت
کشور و مقابله با تهاجم خارجی است. اندونزی یکی از پنج قدرت نظامی برتر
جهان اسلام به شمار می‌رود. پنج قدرت برتر نظامی جهان اسلام عبارتند از:
پاکستان، مصر، ترکیه، ایران و اندونزی. ارتش اندونزی سیزدهمین ارتش بزرگ
جهان و بالاتر از ویتنام و تایلند قرار دارد (Global firepower, Indonesia: 2024).
رئیس‌جمهور اندونزی، فرمانده کل نیروهای مسلح است و رئیس ستاد نیروهای
مسلح و فرماندهان نیروهای زمینی، هوایی و دریایی را منصوب می‌کند. ارتش
ملی اندونزی^۱ تشکیل شده از «نیروی زمینی»^۲ (TNI-AD)، «نیروی دریایی»^۳
(TNI-AL) شامل تفنگداران دریایی و «نیروی هوایی»^۴ (TNI-AU) است. نیروی
زمینی حدود ۴۶۵ هزار پرسنل، نیروی دریایی ۷۵ هزار و نیروی هوایی ۳۷۸۵۰
نفر نیروی فعال دارند. نیروی هوایی دارای ۱۸۰ فروند انواع مختلف هواپیماهای
جنگی و ترابری جنگی است و نیروی دریایی نیز نزدیک به ۱۳۶ شناور جنگی

1. Tentara Nasional Indonesia (TNI)

2. Angkatan Darat (AD)

3. Angkatan Laut (AL)

4. Angkatan Udara (AU)

از انواع مختلف را در اختیار دارد (ویکی‌پدیا، ارتش اندونزی: ۲۰۲۴). اندونزی در کنار نیروهای سه‌گانه خود، در سال ۲۰۱۴ آژانس امنیتی دریایی را با نام «باکمالا»^۱، به‌منظور انجام هماهنگی در تمامی امور مربوط به امنیت دریایی با سازمان‌ها و نهادهای ذی‌ربط به‌ویژه گارد ساحلی، گمرک دریایی و پلیس دریایی ایجاد نمود.

ادوات و تجهیزات نظامی اندونزی غالباً تولید کشورهای چین و روسیه و برخی کشورهای غربی به‌ویژه آمریکا، فرانسه، هلند و آلمان است. البته تجهیزات سبک‌تری را جاکارتا از صربستان و کره جنوبی نیز خریداری کرده است. این کشور به دنبال نوسازی و به‌روزرسانی در تسلیحات نظامی خود است و در همین راستا برنامه‌های مشترکی را ازجمله مشارکت در ساخت هواپیماهای جنگی با کره جنوبی آغاز کرده است. اندونزی در همکاری‌های تسلیحاتی خود تصمیم گرفته تا انتقال دانش و فناوری به داخل کشور را در این حوزه در اولویت قرار دهد و در سال‌های اخیر توانسته تا محصولات جدیدی را تولید و بومی‌سازی کند.

بودجه تخصیص داده شده به وزارت دفاع اندونزی در سال ۲۰۲۳ تقریباً ۵۴ تریلیون روپیه بوده است. برخی منابع غربی به‌ویژه سازمان سیا در گزارش کشوری خود عنوان داشته که این میزان در اندونزی برابر با ۸ درصد GDP کشور در سال ۲۰۲۳ بوده است. در سال ۲۰۱۸ مخارج دفاعی در بودجه ملی، ۰/۷ درصد از تولید ناخالص ملی این کشور را تشکیل می‌داده است. دولت جدید اندونزی به ریاست «پرابوو سوبیانتو» که خود سابقه وزارت دفاع را نیز دارد، اعلام کرده که در نظر دارد بودجه وزارت دفاع را تا حد ممکن ارتقا دهد. بر اساس کتاب سفید وزارت دفاع، چهار هدف اصلی برای نیروهای مسلح اندونزی تعیین گردیده است؛ ۱. حفظ و تقویت حاکمیت و وحدت اندونزی

1. BAKMALA

در برابر تهدیدات داخلی و خارجی؛ ۲. ارتقای توان دفاعی و حفظ منافع ملی اندونزی در منطقه و جهان؛ ۳. ایفای نقش فعال و مؤثر در حل مسائل امنیتی منطقه‌ای و بین‌المللی؛ ۴. توسعه و تحقق پتانسیل نظامی اندونزی به‌عنوان عامل توسعه ملی.

- برای دستیابی به این اهداف، این سند چهار استراتژی را پیشنهاد می‌کند:
- ❖ افزایش توانایی نیروهای مسلح اندونزی برای انجام عملیات دفاعی، امنیتی و بشردوستانه در سطوح ملی، منطقه‌ای و جهانی؛
- ❖ بهبود ساختار، سازمان‌دهی و مدیریت نیروهای مسلح اندونزی برای افزایش کارایی، هماهنگی و انعطاف‌پذیری؛
- ❖ توسعه صنعت دفاعی اندونزی برای ایجاد خوداتکایی و افزایش تجارت و همکاری‌های بین‌المللی؛
- ❖ تقویت هویت، اخلاق و فرهنگ نیروهای مسلح اندونزی بر اساس ارزش‌های ملی (کتاب سفید وزارت دفاع اندونزی، ۲۰۲۲).

۴. اقدامات اندونزی در حوزه نظامی

اندونزی یک قدرت نظامی بزرگ در آسیای جنوب شرقی به شمار می‌رود که دارای ارتشی بزرگ متشکل از واحدهای زمینی، هوایی و دریایی است ولی در نوسازی ارتش خود با چالش‌های زیادی مانند بودجه محدود، تجهیزات قدیمی و اختلافات ارضی با کشورهای همسایه مواجه است. برخی از اقدامات نظامی فعلی که اندونزی در حال انجام آن‌ها است عبارتند از:

- ❖ افزایش بودجه دفاعی خود به ۱/۵ درصد از تولید ناخالص داخلی تا سال ۲۰۲۴، از ۰/۸ درصد در سال ۲۰۲۱؛
- ❖ تهیه سیستم‌های تسلیحاتی جدید و پیشرفته مانند زیردریایی‌ها، جت‌های جنگنده، بالگردها، تانک‌ها و موشک‌ها از منابع مختلف

از جمله روسیه، چین، فرانسه و ایالات متحده و اخیراً ترکیه و کره جنوبی؛

❖ توسعه صنایع دفاعی داخلی خود به‌ویژه در زمینه‌های هوافضا، کشتی‌سازی و الکترونیک برای کاهش وابستگی به تأمین‌کنندگان خارجی و ایجاد اشتغال؛

❖ تقویت امنیت و حاکمیت دریایی خود به‌ویژه در جزایر ناتونا که توسط چین به‌عنوان بخشی از خط ۹ در دریای جنوبی چین، مورد ادعای پکن است؛

❖ تقویت همکاری‌های منطقه‌ای و بین‌المللی خود به‌ویژه با آ.سه.آن، استرالیا، هند، ژاپن و ایالات متحده برای رسیدگی به چالش‌های امنیتی مشترک و ارتقای صلح و ثبات.

۵. عوامل دفاعی-امنیتی مؤثر بر ارتقای جایگاه ژئوپلیتیک جمهوری اسلامی ایران در منطقه جنوب شرق آسیا با تمرکز بر کشور اندونزی

بر پایه محیط‌شناسی به عمل آمده، مشاهدات عینی محقق در کشور مذکور و تجارب کسب شده و انجام مصاحبه حضوری با بیش از ده نفر از خبرگان و صاحب‌نظران حوزه ژئوپلیتیک، روابط بین‌الملل، امور سیاسی و مسائل دفاعی، جمعاً ۱۴ عامل ذیل مؤلفه دفاعی-امنیتی که مؤثر بر راهبرد فوق‌هستند به شرح زیر مورد شناسایی قرار گرفت:

شکل ۱: عوامل دفاعی - امنیتی مؤثر بر راهبرد

۶. روش‌شناسی تحقیق

روش تحقیق، توصیفی تحلیلی و کیفی و نوع تحقیق کاربردی-توسعه‌ای است. حجم نمونه خبرگی هجده نفر به‌صورت هدفمند از میان مدیران ارشد دفاعی، اساتید جغرافیای سیاسی و ژئوپلیتیک و مدیران سیاسی وزارت امور خارجه و پژوهشگران حوزه روابط بین‌الملل با مدرک دکترا و سابقه بیش از بیست سال مدیریت تا اقتناع نظری است. در این روش ابتدا داده‌های مربوط به سؤال تحقیق از طریق مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی و انجام مصاحبه بدون هیچ‌گونه استنتاج ذهنی استخراج، سپس در خلال برگزاری اولین جلسه خبرگی داده‌های استخراج شده مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت و در نهایت با استفاده از تکنیک (S.W.O.T) راهبردهای بخشی تدوین و طی جلسه خبرگی دوم راهبرد اصلی مشخص و مورد تأیید قرار گرفت.

۷. تدوین راهبرد

برای تدوین راهبرد، ۵ گام به شرح ذیل انجام می‌گیرد.

مرحله اول: مشخص نمودن عوامل دفاعی-امنیتی مؤثر بر تدوین راهبرد؛

مرحله دوم: تشکیل جدول IFE و EFE؛

مرحله سوم: تعیین موقعیت و اقدام راهبردی^۱؛

مرحله چهارم: تشکیل ماتریس‌های زوجی؛

مرحله پنجم: تعیین راهبردها و اولویت‌بندی آن‌ها^۲.

مرحله اول: عوامل و شاخصه‌های دفاعی استخراج شده در چهارچوب نظری طی یک پرسش‌نامه در اختیار تعداد ۱۸ نفر از کارشناسان و صاحب‌نظران قرار گرفت و با روایی و پایایی قابل قبول تأیید شدند. پس از آن در طی یک جلسه خبرگی با حضور تعداد ۱۲ نفر از خبرگان حوزه‌های ژئوپلیتیک، روابط بین‌الملل، علوم سیاسی و امور دفاعی، اهداف پژوهش و نقش عوامل احصاشده از همپوشانی ادبیات تحقیق، مصاحبه‌ها و اسناد و مدارک در غالب ضعف یا قوت و یا فرصت و تهدید و همچنین درجه اهمیت و وضعیت فعلی آن‌ها به شرح جدول‌های ذیل مشخص و تعیین گردیدند:

1. SPACE(Strategic Position & Action Evaluation)
2. Quantitive Strategic Planning Matrix

جدول ۱: عوامل و ضریب اهمیت آنها

عوامل	عوامل مؤثر بر ارتقای جایگاه ژئوپلیتیک جمهوری اسلامی ایران در اندونزی	آیا به نظر شما این عامل بر راهبرد مد نظر مؤثر است؟		آیا به نظر شما عامل محیط داخلی است یا خارجی؟		به نظر شما اثر این عامل بر راهبردهای مقابله چگونه است؟		تعیین نقش عامل	ضریب اهمیت عامل بر تدوین راهبرد (۱-۵)	ضریب وضعیت فعلی عامل (۰-۴)
		بله	خیر	داخلی	خارجی	مثبت	منفی			
۱	اشراف جمهوری اسلامی ایران بر تنگه ژئواستراتژیک هرمز و ایفای نقش در تأمین امنیت دریانوردی در خلیج فارس و دریای عمان	*		*				قوت	۴/۶	۲
۲	سطح مناسب تولید تجهیزات دفاعی جمهوری اسلامی ایران با قیمت‌های رقابتی	*		*		*		قوت	۳/۹	۲/۵
۳	رفع تحریم‌های تسلیحاتی جمهوری اسلامی ایران	*		*		*		قوت	۴	۲/۸

عوامل مؤثر بر ارتقای جایگاه ژئوپلیتیک جمهوری اسلامی ایران در اندونزی	عامل	آیا به نظر شما این عامل بر راهبرد مد نظر مؤثر است؟		آیا به نظر شما عامل محیط داخلی است یا خارجی؟		به نظر شما اثر این عامل بر راهبردهای مقابله چگونه است؟		تعیین نقش عامل	ضرب اهمیت عامل بر تدوین راهبرد (۱-۵)	ضرب وضعیت فعلی عامل (۰-۴)
		بله	خیر	داخلی	خارجی	مثبت	منفی			
ظرفیت‌ها و پیشرفت‌های علمی مناسب جمهوری اسلامی ایران در حوزه دفاعی	۴	*		*		*		قوت	۴	۲/۵
شناخت جمهوری اسلامی ایران از چهره‌های تأثیرگذار اندونزی	۵	*		*		*		ضعف	۳/۸	۱
استقبال اندونزی از همکاری‌های نظامی با ایران	۶	*		*		*		فرصت	۴	۴
فقدان موافقت‌نامه همکاری دفاعی ایران با اندونزی	۷	*		*		*		ضعف	۳/۹	۱

عوامل مؤثر بر ارتقای جایگاه ژئوپلیتیک جمهوری اسلامی ایران در اندونزی	آیا به نظر شما این عامل بر راهبرد مد نظر مؤثر است؟		آیا به نظر شما عامل محیط داخلی است یا خارجی؟		به نظر شما اثر این عامل بر راهبردهای مقابله چگونه است؟		تعیین نقش عامل	ضرب اهمیت عامل بر تدوین راهبرد (۱-۵)	ضرب وضعیت فعلی عامل (۰-۴)
	خیر	بلی	داخلی	خارجی	مثبت	منفی			
دعوت از ایران برای مشارکت در نمایشگاه بین‌المللی دفاعی اندونزی (ایندودیفنس)		*		*	*		فرصت	۳/۶	۲
برنامه اندونزی برای به‌روزرسانی تسلیحات نظامی خود و متنوع ساختن منابع تأمین		*		*	*		فرصت	۳/۸	۲/۶
اجتناب قدرت‌های غربی برای تجهیز اندونزی به سلاح‌های پیشرفته		*		*	*		فرصت	۳/۷	۲/۵
اشراف نظامی و امنیتی اندونزی بر تنگه مالاکا		*		*	*		فرصت	۴	۲

عوامل مؤثر بر ارتقای جایگاه ژئوپلیتیک جمهوری اسلامی ایران در اندونزی	آیا به نظر شما این عامل بر راهبرد مد نظر مؤثر است؟		آیا به نظر شما عامل محیط داخلی است یا خارجی؟		به نظر شما اثر این عامل بر راهبردهای مقابله چگونه است؟		تعیین نقش عامل	ضریب اهمیت عامل بر تدوین راهبرد (۱-۵)	ضریب وضعیت فعلی عامل (۰-۴)
	خیر	بله	داخلی	خارجی	مثبت	منفی			
وجود رقبای قوی برای جمهوری اسلامی ایران در بازار تأمین تسلیحات اندونزی		*		*		*	تهدید	۴/۲	۱
حضور شناورهای رزمی آمریکا در تنگه مالاکا		*		*		*	تهدید	۴/۵	۱
همکاری‌های امنیتی اندونزی و آمریکا		*		*		*	تهدید	۴/۵	۱

جدول فوق، نشانگر این است که از تعداد ۱۴ عامل دفاعی-امنیتی احصا شده مؤثر بر ارتقای جایگاه ژئوپلیتیک جمهوری اسلامی ایران در اندونزی، ۲ عامل ضعف، ۳ عامل قوت، ۶ عامل فرصت و ۳ عامل تهدید هستند. در ادامه در همین جلسه خبرگی وزن این عوامل و همچنین ضریب وضعیت فعلی آنها تعیین گردید.

مرحله دوم: جدول ارزیابی محیط داخل IFE و جدول ارزیابی محیط خارجی EFE بر اساس ضرایب اهمیت و ضرایب وضعیت فعلی هر عامل که بیش تر از طریق پنل خبرگی احصا و نمره وزنهای هر عامل مشخص شده بود برای موقعیت فعلی و موقعیت مطلوب استخراج گردید.

جدول ۲: جدول ارزیابی محیط داخل IFE

قوت و ضعف (IFE)						
R	عوامل	ضریب اهمیت عامل بر تدوین راهبرد	وزن	ضریب وضعیت فعلی عامل	نرمالیزه وضعیت فعلی	ضریب وضعیت مطلوب عامل
S1	اشراف ایران بر تنگه هرمز و ایفای نقش در تأمین امنیت دریانوردی در خلیج فارس، دریای عمان و شمال اقیانوس هند	۴/۶	۰/۳۲۷۷۲	۲	۰/۶۸۳۱۶	۴
S2	سطح تولید تجهیزات دفاعی ایران با قیمت‌های رقابتی	۳/۹	۰/۱۹۳۰۶	۲/۵	۰/۱۹۳۰۶	۴
S3	ظرفیت‌ها و پیشرفت‌های ایران در حوزه دفاعی	۴	۰/۱۹۸۰۱	۲/۵	۰/۴۹۵۰۴	۴
W1	شناخت ضعیف ایران از چهره‌های تأثیرگذار در اندونزی	۳/۸	۰/۱۸۸۱۱	۱	۰/۱۸۸۱۸	۲
W2	موافقت‌نامه همکاری‌های دفاعی ایران با اندونزی	۳/۹	۰/۱۹۳۰۶	۱	۰/۷۵۲۹۷	۲
		۲۰/۲			۲/۳	۳/۲

جدول ۳: ارزیابی محیط خارج EFE

فرصت و تهدید (EFE)						
R	عوامل	ضریب اهمیت عامل بر تدوین راهبرد	وزن	ضریب وضعیت فعلی عامل	نرمالیزه وضعیت فعلی	ضریب وضعیت مطلوب عامل
O1	رفع تحریم تسلیحاتی ایران از سوی سازمان ملل	۴	۰/۱۱۰۱۹	۲/۸	۰/۳۰۸۵۱	۴
O2	استقبال اندونزی از همکاری‌های نظامی با ایران	۴	۰/۱۱۰۱۹	۲	۰/۳۳۰۵۷	۴
O3	دعوت از ایران برای مشارکت در نمایشگاه بین‌المللی دفاعی اندونزی (اېندودیفنس)	۳/۶	۰/۰۹۹۱۷	۲	۰/۲۹۷۵۲	۴
O4	برنامه اندونزی برای به‌روزرسانی تسلیحات نظامی خود و متنوع ساختن منابع تأمین	۳/۸	۰/۱۰۴۶۸	۲/۶	۰/۲۷۲۱۷	۴
O5	اجتناب قدرت‌های غربی برای تجهیز اندونزی به تسلیحات پیشرفته	۳/۷	۰/۱۰۱۹۲	۲/۵	۰/۲۵۴۸۲	۴

فرصت و تهدید (EFE)						
R	عوامل	ضرب اهمیت عامل بر تدوین راهبرد	وزن	ضرب وضعیت فعلی عامل	نرمالیزه وضعیت فعلی	ضرب وضعیت مطلوب عامل
O6	اشراف نظامی و امنیتی اندونزی بر تنگه مالاکا	۴	۰/۱۱۰۱۹	۲	۰/۳۳۰۵	۴
T1	وجود رقبای قوی برای جمهوری اسلامی ایران در بازار تأمین تسلیحات اندونزی	۴/۲	۰/۱۱۵۷۰	۱	۰/۱۱۵۷	۲
T2	حضور شناورهای رزمی آمریکا در تنگه مالاکا	۴/۵	۰/۱۳۳۹۶	۱	۰/۱۳۳۹	۲
T3	همکاری‌های امنیتی اندونزی و آمریکا	۴/۵	۰/۱۳۳۹۶	۰/۵	۰/۰۶۱۹	۲
		۳۶/۳			۳/۰۹۵۸	۲/۹۶۶۹

مرحله سوم:

الف. تعیین موقعیت وضعیت فعلی: جهت تعیین موقعیت راهبردی بر روی محور مختصات دکارتی باید از جداول ارزیابی عوامل داخلی و خارجی استفاده نمود.

حاصل جمع نمره موزون جدول ارزیابی عوامل داخلی

نمره وزن‌های موزون IFE برای موقعیت فعلی

۲/۳۱۲۳

حاصل جمع نمره موزون جدول ارزیابی عوامل خارجی

نمره وزن‌های موزون EFE برای موقعیت فعلی

۲/۰۹۵۸

در محور مختصات، روی محور عمودی عوامل محیطی داخلی یعنی ضعف‌ها و قوت‌ها و روی محور افقی عوامل محیطی خارجی یعنی فرصت‌ها و تهدیدات قرار می‌گیرند.

ب. تعیین موقعیت وضعیت مطلوب: مثل حالت قبل جهت تعیین موقعیت راهبردی وضعیت مطلوب بر روی محور مختصات دکارتی باید از جداول ارزیابی عوامل داخلی نمره نهایی را از حاصل جمع نمره موزون ضعف‌ها و نمره موزون قوت‌ها به دست آورد.

حاصل جمع نمره موزون جدول ارزیابی عوامل داخلی

نمره وزن‌های موزون IFE برای موقعیت مطلوب

۳/۲۳۷۵

حاصل جمع نمره موزون جدول ارزیابی عوامل خارجی

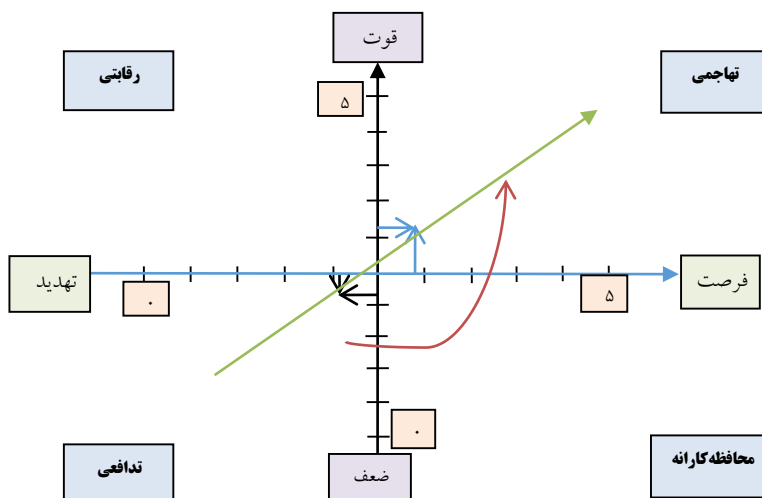
نمره وزن‌های موزون EFE برای موقعیت مطلوب

۲/۹۶۶۹

همانند مرحله قبل در محور مختصات، روی محور عمودی که در ریاضیات به آن محور y گفته می‌شود، عوامل محیطی داخلی یعنی ضعف‌ها و قوت‌ها و روی محور افقی که در ریاضیات به آن محور x گفته می‌شود، عوامل محیطی خارجی یعنی فرصت‌ها و تهدیدات قرار می‌گیرند.

نمودار ۱: ماتریس ارزیابی موقعیت و اقدام راهبردی^۱

نمودار تعیین موقعیت وضعیت فعلی و وضعیت مطلوب بیانگر مطالب زیر است.

۱. وضعیت موجود در ربع تدافعی قرار گرفته و وضعیت مطلوب در ربع تهاجمی قرار دارد؛
۲. وضعیت موجود نشان می‌دهد که منطقه در وضعیت تدافعی قرار دارد و ضعف‌ها بر قوت‌ها و تهدیدات بر فرصت‌ها غلبه دارد؛ بنابراین جمهوری اسلامی ایران باید از قوت‌ها و منابع خودش به‌طور بهینه برای مقابله با ضعف‌ها استفاده نماید؛
۳. محور y نشان می‌دهد قوت‌های وضعیت موجود در شرایط مساعدی قرار ندارد و بایستی تقویت گردد. بنابراین جمهوری اسلامی ایران برای

رسیدن به وضعیت مطلوب بایستی منابع بهینه‌ای را به این منظور تخصیص دهد؛

۴. وضعیت مطلوب نیز بیشتر معطوف به فرصت‌ها است. این بدان معنی است که در شرایط فعلی اگر بخواهیم به نقطه مطلوب برسیم با همین منابع موجود باید کشور بیشتر تکیه و توان خود را بر بهره‌برداری از فرصت‌ها برای ارتقای جایگاه ژئوپلیتیکی در منطقه جنوب شرق آسیا با تمرکز بر کشور اندونزی اختصاص دهد تا در این منطقه به نقطه آرمانی (زاویه ۴۵ درجه) خود برسد؛ از همین رو باید هم‌زمان هم به تقویت منابع خود در این خصوص اهتمام ورزد و هم به استفاده از فرصت‌ها توجه نماید.

جدول شماره ۴: ماتریس زوجی برای احصای راهبردهای دفاعی

نقاط قوت-S	نقاط ضعف-W	ماتریس ارزیابی عوامل داخلی (IFE)
		ماتریس ارزیابی عوامل خارجی (EFE)
استراتژی‌های SO بهره جستن از قوت‌ها برای بهره‌برداری از فرصت‌ها	استراتژی‌های WO بهره جستن از فرصت‌ها برای رفع نقاط ضعف	فرصت‌ها - O
استراتژی‌های ST استفاده از نقاط قوت برای پرهیز از تهدیدات	استراتژی‌های WT کاهش نقاط ضعف و پرهیز از تهدیدات	تهدیدات - T

مرحله چهارم:

جدول ۵: ماتریس زوجی مربوط به ناحیه تهاجمی (SO)

فرصت O		قوت S	
رفع تحریم تسلیحاتی ایران از سوی سازمان ملل	O1	اشراف ایران بر تنگه هرمز و ایفای نقش در تأمین امنیت دریانوردی در خلیج فارس، دریای عمان و شمال اقیانوس هند	S1
استقبال اندونزی از همکاری‌های نظامی با ایران	O2	سطح تولید تجهیزات دفاعی ایران با قیمت‌های رقابتی	S2
دعوت از ایران برای مشارکت در نمایشگاه بین‌المللی دفاعی اندونزی (اِندودیفنس)	O3	ظرفیت‌ها و پیشرفت‌های ایران در حوزه دفاعی	S3
برنامه اندونزی برای به‌روزرسانی تسلیحات نظامی خود و متنوع ساختن منابع تأمین	O4		
اجتناب قدرت‌های غربی برای تجهیز اندونزی به تسلیحات پیشرفته	O5		
اشراف نظامی و امنیتی اندونزی بر تنگه مالاکا	O6		

جدول ۶: ماتریس زوجی مربوط به ناحیه رقابتی (ST)

تهدید T		قوت S	
وجود رقبای قوی برای جمهوری اسلامی ایران در بازار تأمین تسلیحات اندونزی	T1	اشراف ایران بر تنگه هرمز و ایفای نقش در تأمین امنیت دریانوردی در خلیج فارس، دریای عمان و شمال اقیانوس هند	S1
حضور شناورهای رزمی آمریکا در تنگه مالاکا	T2	سطح تولید تجهیزات دفاعی ایران با قیمت‌های رقابتی	S2
همکاری‌های امنیتی اندونزی و آمریکا	T3	ظرفیت‌ها و پیشرفت‌های ایران در حوزه دفاعی	S3

جدول ۷: ماتریس زوجی مربوط به ناحیه محافظه کارانه (WO)

فرصت O		ضعف W	
رفع تحریم تسلیحاتی ایران از سوی سازمان ملل	O1	شناخت ایران از چهره‌های نظامی تأثیرگذار در اندونزی و داشتن لابی در میان آن‌ها	W1
استقبال اندونزی از همکاری‌های نظامی با ایران	O2	موافقت‌نامه همکاری‌های دفاعی ایران با اندونزی	W2
دعوت از ایران برای مشارکت در نمایشگاه بین‌المللی دفاعی اندونزی (ایندودیفنس)	O3		
برنامه اندونزی برای به‌روزرسانی تسلیحات نظامی خود و متنوع ساختن منابع تأمین	O4		
اجتناب قدرت‌های غربی برای تجهیز اندونزی به تسلیحات پیشرفته	O5		
اشراف نظامی و امنیتی اندونزی بر تنگه مالاکا	O6		

جدول ۸: ماتریس زوجی مربوط به ناحیه تدافعی (WT)

تهدید T		ضعف W	
وجود رقبای قوی برای جمهوری اسلامی ایران در بازار تأمین تسلیحات اندونزی	T1	شناخت ایران از چهره‌های نظامی تأثیرگذار در اندونزی و داشتن لابی در میان آن‌ها	W1
حضور شناورهای رزمی آمریکا در تنگه مالاکا	T2	موافقت‌نامه همکاری‌های دفاعی ایران با اندونزی	W2
همکاری‌های امنیتی اندونزی و آمریکا	T3		

مرحله پنجم:

۱. احصای راهبردهای بخشی

جدول ۹: راهبردهای بخشی مربوط به ناحیه تهاجمی

ترکیب نقاط قوت و فرصت‌ها		راهبرد
نقاط قوت (S)	فرصت‌ها (O)	
S1, S2, S3	O1, O2, O3, O4, O5, O6	- توسعه همکاری‌های دفاعی جمهوری اسلامی ایران با اندونزی و فراهم آوردن زمینه صادرات تجهیزات دفاعی به اندونزی؛ - آغاز گفت‌وگو با نهادهای امنیتی و نظامی اندونزی پیرامون همکاری مشترک جهت تأمین امنیت دریانوردی و کشتیرانی در تنگه‌های هرمز و ملاکا برای هر دو کشور.

جدول ۱۰: راهبردهای بخشی ناحیه رقابتی

ترکیب نقاط قوت و تهدیدات		راهبرد
نقاط قوت (S)	تهدیدات (T)	
S1, S2, S3	T1, T2, T3	بهره‌گیری از ظرفیت‌های دفاعی و پیشرفت‌های دفاعی کشور برای همکاری با اندونزی در راستای کاهش تأثیرات نقش آمریکا و سایر رقبای ژئوپلیتیکی ایران در منطقه جنوب شرق آسیا

جدول ۱۱: راهبردهای بخشی ناحیه محافظه کارانه

ترکیب نقاط ضعف‌ها و فرصت‌ها		راهبرد
نقاط ضعف (W)	فرصت‌ها (O)	
W1, W2	O1, O2, O3, O4, O5, O6	بهره‌گیری از فرصت برای تأمین بخشی از نیازمندی‌های صنعت دفاعی اندونزی و تلاش برای انعقاد سند همکاری‌های دفاعی با این کشور

جدول ۱۲: راهبردهای بخشی ناحیه تدافعی

حداقل رساندن ضعف و تهدیدات		راهبرد
نقاط ضعف (W)	تهدیدات (T)	
W1, W2	T1, T2, T3	- ایجاد ارتباط بین قرارگاه اقتصادی نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران با نظامیان اندونزی؛ - حضور فعال و قوی در نمایشگاه بین‌المللی دفاعی اندونزی و انجام تحقیقات دفاعی مشترک با این کشور به‌ویژه در حوزه دریایی.

۲. احصای راهبردهای اصلی

پس از احصای ۶ راهبرد بخشی، مراتب طی جلسه خبرگی مورد بررسی و واکاوی دقیق قرار گرفت تا با ترکیب، تقلیل یا پیشنهاد و ارائه راهبردهای جدید، راهبردهای اصلی تدوین گردیدند.

جدول ۱۳: راهبردهای اصلی

راهبردهای اصلی (روش، ابزار، هدف)	چالش‌ها	ردیف
به‌کارگیری و توسعه دیپلماسی دفاعی در قبال اندونزی به‌ویژه تلاش برای انعقاد موافقت‌نامه دفاعی با این کشور و مشارکت مؤثر در نمایشگاه دفاعی جاکارتا از طریق افزایش سطح رایزنی‌ها و بهره‌گیری از توانمندی‌ها و ظرفیت‌های قابل ملاحظه داخلی در حوزه دفاعی جهت تأمین بخشی از نیازهای دفاعی اندونزی و انجام پروژه‌های دفاعی مشترک به‌منظور ایجاد چسبندگی بیشتر در روابط فی‌مابین به‌ویژه در حوزه راهبردی دفاعی و افزایش ضریب امنیت کشتیرانی کشورمان در تنگه مالاکا	رابطه نزدیک اندونزی با آمریکا در حوزه امنیتی، فقدان سند همکاری دفاعی بین جمهوری اسلامی ایران و اندونزی، همچنین عدم حضور کشورمان در سبد تجهیزات دفاعی این کشور از مهم‌ترین چالش‌های پیش‌رو به شمار می‌روند.	۱

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

راهبرد دفاعی مؤثر بر ارتقای جایگاه ژئوپلیتیک جمهوری اسلامی ایران در کشور اندونزی به شرح زیر است: «به‌کارگیری و توسعه دیپلماسی دفاعی کارآمد جمهوری اسلامی ایران در قبال اندونزی.» این راهبرد می‌تواند از طریق انعقاد موافقت‌نامه دفاعی با اندونزی و مشارکت مؤثر در نمایشگاه دفاعی جاکارتا و فروش تسلیحات به این کشور و ایجاد ارتباط بین قرارگاه اقتصادی ستاد کل نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران با نظامیان اندونزی انجام و موجب ایجاد چسبندگی بیشتر در روابط فی‌مابین به‌ویژه در حوزه راهبردی دفاعی و افزایش ضریب امنیت کشتیرانی کشورمان در تنگه مالاکا و در نهایت ارتقای جایگاه ژئوپلیتیک جمهوری اسلامی ایران در آن فضای جغرافیایی گردد. این راهبرد دارای تمامی ویژگی‌های یک راهبرد خوب است چراکه علاوه بر روشن و صریح بودن، با توجه به ظرفیت‌های داخلی و فرصت‌های موجود

در اندونزی، از قابلیت اجرا برخوردار بوده و هدف از اجرای آن نیز مشخص است و با توجه به اینکه اندونزی یک کشور اسلامی و دوست به شمار می‌آید، راهبرد فوق با ارزش‌های ملی ایران سازگاری دارد مضافاً بر اینکه اجرای آن نتایج و عواید اقتصادی هم به دنبال خواهد داشت و می‌تواند موجب ارتقای جایگاه جمهوری اسلامی ایران در اندونزی به‌عنوان بزرگ‌ترین کشور اسلامی جهان گردد.

پیشنهادهای

❖ وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران با همکاری و هماهنگی ستاد کل نیروهای مسلح و قرارگاه اقتصادی آن، ایجاد ارتباط با نظامیان اندونزی که در حوزه اقتصادی فعالیت دارند را در دستور کار خود قرار داده و همکاری‌های اقتصادی را با آنها آغاز نمایند. علاوه بر این دعوت از نظامیان اندونزی برای بازدید از صنایع دفاعی کشور و همچنین تعریف پروژه‌های مشترک با ارتش اندونزی در حوزه دفاعی به‌ویژه دریامحور را در دستور کار قرار دهد و زمینه امضای تفاهم‌نامه همکاری‌های دفاعی بین دو کشور را فراهم سازد؛

❖ وزارت امور خارجه جمهوری اسلامی ایران از طریق رایزنی با دولت اندونزی و در چهارچوب همکاری‌های کشورهای جنوب‌ضمن تأکید بر ویژگی‌های ژئوپلیتیکی ایران و اندونزی به‌ویژه در تنگه‌های ژئواستراتژیک هرمز و مالاکا، زمینه آغاز گفت‌وگو پیرامون همکاری‌های دریایی با اندونزی با هدف ارتقای سطح روابط فی‌مابین و تأمین امنیت کشتیرانی ایران در آب‌های منطقه جنوب شرق آسیا به‌ویژه تنگه مالاکا را فراهم آورد.

فهرست منابع

- اخباری، محمد؛ غلامی، مجید (۱۳۹۳)، ژئوپلیتیک جمهوری اسلامی ایران و تحولات ژئواستراتژیک قرن بیست و یکم، فصلنامه
- باقری دولت آبادی، علی (۱۳۹۸)، جایگاه مطالعات جنوب شرق آسیا در پژوهش های دانشگاهی ایران و آسیب شناسی آن، فصلنامه سیاست، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی. دوره ۴۹ شماره ۴.
- بایبوردی، اسماعیل؛ خوش هیكل آزاد، محمد (۱۳۹۱)، اندونزی قدرتی نوظهور در آسیا و پویا در نظام بین الملل، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی.
- بهادریان، رستم (۱۳۹۹)، راهبردهای ارتقای جایگاه ژئوپلیتیکی جمهوری اسلامی ایران در شکل گیری هندسه قدرت جهانی، دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی
- حافظ نیا، محمدرضا (۱۴۰۱)، اصول و مفاهیم ژئوپلیتیک، مشهد: پاپلی.
- حافظ نیا، محمدرضا (۱۳۸۵)، اصول و مفاهیم ژئوپلیتیک، مشهد: پاپلی.
- حافظ نیا، محمدرضا؛ احمدی نوح دانی، سیروس (۱۴۰۰)، بررسی نقش موقعیت گذرگاهی در قدرت ملی، مورد مطالعه کشور ایران، مجله پژوهش های جغرافیای سیاسی. دوره ۶، شماره ۲
- رحیم صفوی، سید یحیی و همکاران (۱۴۰۰)، ارتقای جایگاه ژئوپلیتیک کشور در سطح منطقه، مرکز انتشارات راهبردی دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی، تهران
- رفیع، حسن (۱۳۸۹)، دانش واژه ژئوپلیتیک و ژئواستراتژی در دنیای اطلاعات، فصلنامه سیاست ۱۳۸۷ دوره ۳۸ شماره ۳، ص ۱۰۵.
- ریوندی، رضا (۱۳۹۸)، ارائه الگوی ارتقای جایگاه ژئوپلیتیک جمهوری اسلامی ایران در سطح منطقه با تأکید بر نیازهای امنیتی - دفاعی، دانشگاه عالی دفاع ملی
- زارعی، بهادر؛ موسوی شهیدی، سیدمهدی (۱۳۹۹)، همکاری های ژئواکونومیک و رقابت های ژئوپلیتیکی چین و آمریکا در منطقه آسیا - پاسیفیک در قرن بیست و یکم، پژوهش های جغرافیای انسانی، دوره ۵۲، شماره ۳

- سلامی، حسین و همکاران (۱۳۹۹)، *تدوین راهبردهای ارتقای جایگاه ژئوپلیتیکی ج.ا. ایران در شکل‌گیری هندسه قدرت جهانی*، فصلنامه مطالعات دفاعی استراتژیک، سال هجدهم شماره ۸۲
- سلطانی‌نژاد، محمد (۱۳۹۴). *مناسبات ایران و کشورهای جنوب شرق آسیا*، فصلنامه روابط خارجی، سال هفتم، شماره سوم
- شریفی، شهاب (۱۳۹۴)، *تدوین راهبردهای دفاعی-امنیتی ج.ا. در منطقه آسیای جنوب غربی با رویکرد جبهه مقاومت و گسترش بیداری اسلامی*. (رساله دکترا)، دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی.
- صفوی، سید یحیی (۱۴۰۰)، *ژئوپلیتیک و ژئواستراتژیک جهان اسلام*، تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب دانشگاهی در علوم اسلامی و انسانی (سمت). پژوهشکده تحقیق و توسعه علوم انسانی؛ مرکز آینده‌پژوهی جهان اسلام.
- ظریف‌منش، حسین؛ بیک بیلندی، علی‌اصغر (۱۴۰۱)، *وابستگی ژئوپلیتیکی رشد منطقه‌ای و جهانی به فضای ملی جمهوری اسلامی ایران*، فصلنامه علمی راهبرد دفاعی. سال بیستم، شماره ۷۹
- عطازاده، سجاد (۲۰۲۳)، *اندونزی؛ هدف جدید سیاست نگاه به شرق ایران*، روزنامه فرهیختگان. ۵۷۴-۵۸۸.
- فاروقی، ابوذر (۱۴۰۳)، *تنگه ژئواستراتژیک مالاکا*، ماهنامه رویدادها و تحلیل‌ها، مرکز مطالعات سیاسی و بین‌المللی وزارت امور خارجه. سال سی هشتم شماره ۳۷۸.
- مجتهدزاده، پیروز (۱۳۹۰). *جغرافیای سیاسی و سیاست جغرافیایی*، تهران: انتشارات سمت.
- مویر، ریچارد (۱۳۷۹)؛ *درآمدی نو بر جغرافیای سیاسی*، ترجمه دره میرحیدر و یحیی صفوی، تهران، سازمان جغرافیایی نیروی‌های مسلح.
- کالینز، جان. ام (۱۳۷۹)، *جغرافیای سیاسی-نظامی*، ترجمه احمدرضا تقا، چاپ آراین.

References

- Adar, Sinem (2022). *Turkey's Eurasian ambitions at a time of geopolitical uncertainty*, available
- Astawa, P. Ari, (2017). *Wawasan Nusantara sebagai Geopolitik*. Universitas Udayana
- Chitadze, Nika (2012). *Geopolitical Interests of Iran in South Caucasus and Georgian-Iranian Relation*. Journal of Social Sciences
- Claval, Paul (1992). *Geographical and Political Geopolitics*. *etgeostrategie strategique*, vol. 55, No. 3.
- Collins, John M. (2004). *Grand strategy: principles and practices*. Translated by: Kerios Bayender. Tehran: The Institute of Political and International Studies (IPIS).
- dictionary webster. (n.d.). *Definition of GEOPOLITICS*. Retrieved December 04
- Firdus, Mohamed & Majdin, Mansor Rahmah (2023). *The Strait of Malacca and Strait of Hormuz, A Brief Historical Review*. International Islamic University Malaysia. *Kemanusiaan* Vol. 30. No. 2.
- Government of Indonesia (2020). *Golden Indonesia 2045 Vision*. Jakarta: Government of Indonesia.
- Papava, Vladimir. (2009). *Problems of Economic Transition*. M. E. Sharpe, Incorporated.
- Исаев, Борис Акимович. (2021). Геополитика и геостратегия
- <https://www.wipo.int/gii-ranking/es/indonesia>
- <https://tni.mil.id/pages-2-peran-fungsi-dan-tugas.html>
- https://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.php.country_id=indonesia
- www.cia.gov/the-world-factbook/countries/indonesia/
- <https://www.kemhan.go.id/wp-content/uploads/2022/08/BUKU-PUTIH.pdf>

